

виявлено жодного документа чи переказу про заснування Козельця 1098 р. А щодо його заснування в 20-30-ті роки XII ст., то, гадаю, брати Лагоди читали не про м. Козелець на Чернігівщині. Скоріше за все, мова в їх спогадах йде про добре відоме в історії своєю героїчною обороною проти монголо-татар м. Козельськ (тепер Калужської області Росії).

Узагальнюючи вищесказане, датою заснування Козельця, на мою думку, слід вважати 1240 рік. Отже, в 2000 р. селищу Козелець виповниться 760 років.

Анатолій ПЕНСЬКИЙ.

“ОГНИСКО ДЛЯ НАУКИ”

(До 125-річчя від дня вступу Івана Пулюя до
“Літературного товариства ім. Т. Г. Шевченка та 100-річчя
обрання його дійсним членом “Наукового Товариства ім. Шевченка”)

У кожного народу є “горстка” патріотів-інтелігентів, які серцем відчувають насущні потреби свого народу. Час від часу вони “запалюють світильники” від немеркнучих “світильників” своїх попередників і несуть їх високо серед своїх народів. Були, є і завжди будуть такі “горстки” інтелігентів-патріотів і серед українського народу.

У 1873 році освічена українська інтелігенція, а це переважно вихованці українських учнівських і студентських товариств “Громада”, заснували “Літературне товариство ім. Т. Г. Шевченка”. У “Книзі обліку членів товариства” запис починається з 27 листопада 1873 року. Перегортаємо сторінку за сторінкою і на шостій, під номером 17, читаємо: Іван Пулюй “член-основатель”. Запис зроблено 3-го березня 1874 року. Тоді йому минуло лише 29 років. (Дійсним членом НТШ Івана Пулюя обрано 1-го червня 1899 року). На час обрання його членом ЛТШ він працював у фізичній лабораторії професора фон Лянга Віденського університету. Здавалось би фізик, а згодом електротехнік, винахідник і раптом “Літературне товариство”. Як це поєднати? Однак пам’ятаймо, що Іван Пулюй у роки навчання у Тернопільській гімназії був засновником таємного учнівського товариства української молоді “Громада” (1863 р.), автором “Споминок о Тернополі” (1865 р.), перекладачем “Молитвослова” (1869 р.), перекладачем і автором “Молитовника. Друге побільшене видання” (1871 р.), автором “Листа без коверти яко відповідь Впр. Крилошанину Малиновському на реферат Молитовника” (1871), співперекладачем (разом із П. Кулішем) Євангелій від святих Матфея, Марка, Луки, Іоанна (1871 р.). А ще закінчив два факультети Віденського університету (теологічний - 1865-69 р. р. і філософський - 1869-72 р.р.). Він хотів бачити свій рідний український народ серед європейських народів, тому з молодих років працював на ниві його національного відродження.

Здавалось би, де Відень, а де рідна Галичина. Однак ця велика віддаль не була перепорою для праці. Тож, коли 16 листопада 1892 року група українських вчених реорганізувала “Літературне товариство імені Т. Г. Шевченка” і надала йому назву “Наукове товариство імені Шевченка”, у листі до Ол. Барвінського від 30.01.1893 р. Іван Пулюй написав: “Добре діло зробили Русини, що розложили огниско для науки в товаристві ім. Шевченка. Без висшої науки остався наш народ, хоч многочисленный, геть ззаду поза всіма народами європейськими. Без науки він і не подвигнесь из свого упадку... Доложу и я дещо из своєї праці по моїх силах и прошу мене залічити до секції для наук природних и медичних. Для “Записок” виготовлю дещо...”.

А вже у листі від 6.8.1893 р. читаємо: “Не легка то робота, прорублювати стежку там, де нога людська споконвіку не ступала. Науки природні мусять мати **свою** (тут і далі підкреслено І. Пулюєм) мову утворену на підставі народної мови...”

Думаю переложити на нашу мову мою послідню розправу... “Про мірянне ріжниці фаз двох перемінних електричних прудів”.

Не багачько людей зрозуміє її, але не для теперішнього покоління працюємо ми,

а для будущих поколінь (підкреслила О. Збожна). (Коментарі, як кажуть, зайві). І далі.

“Коли наше слово піднесеться до високостей науки, тоді матиме наш вбогий народ твердиню, котрої не приодоліє жадна сила. Народ без науки висшої між народами те, що людина неук між людьми ученими...”.

І вже 28.10.1893 р. посилає обіцяну статтю, а разом з нею і короткий словник, який просить надрукувати у “Записках” під спільною для всіх авторів рубрикою “Додатки до руської термінології”.

Дуже відповідально відноситься проф. Пулюй до наукових перекладів. “Можуть тую працю робити тільки люде, що познайомились з наукою і добре знають нашу мову...” - пише він до Ол. Барвінського, який протягом 1893 - 1896 р.р. був головою НТШ. Іван Пулюй приділяє велику увагу пошуку і творенню наукової термінології та залучає до цієї праці інших членів НТШ. У листі до Ол. Барвінського він пише. “Прочитай, Друже, і Ти мій переклад, а коли здаватиметься Тобі, що можна б дещо лучче, то прошу пороби замітки окремо”. Так завдяки старанням членів НТШ поступово формувалась наша українська наукова термінологія.

Від тоді минуло 10 років. У листопаді від 26 квітня 1904 р. читаємо: “по моїй думці мусить товариство Шевченка взятись чим скорше за видання, по можливості повного, руського словаря”. І радить запросити до цієї поважної справи “багацько людей в Галичині і на Україні. ...Мавши повного словаря під рукою могли б люде науки легше і скоріше утворити наукову термінологію...”. Він навіть радить, де взяти кошти на видання такого словника: “коли тов. Шевченка злагодить такого словаря, то можна б просити Академію Наук в Петербурзі, щоб дала на видання словаря ті гроші, що Костомаров зложив на сю ціль від Українців”.

Добре було б якби наші україномовні вчені взяли приклад із своїх попередників у творенні української наукової термінології для тих наук, які розвивались в останні десятиріччя радянських часів... Тоді ми не чули б по радію, телебаченню, не читали б у періодичних та інших виданнях таких термінів як “високі технології”, “висока мода” - замість “новітні технології”, “новітня мода”. Ми пригадали б колись вживані у нашій мові терміни: власність, риза, вдача, добротність. І коли б не вживали замість них, як кажуть, “притягнений за вуха” з російської мови, термін **“якості”**. Адже якість - це сукупність властивостей. Або термін “яловий” чи переписаний українською мовою російський термін “холостой ход”. Чому б нам не поміркувати над утворенням свого українського терміну. Наприклад, із двох слів “марний хід” зробити одне - “марнохід”. Чим цей термін гірший від двох попередніх: яловий хід, холостий хід?

Турбує Івана Пулюя і зміст видань НТШ. В одному із листів до Ол. Барвінського він пише: “...Тов. Шевченка рік-річно наповнює цілі томи Записків передруками потрібної і непотрібної старовини... не розуміє або не хоче розуміти, що одного видання Кулішевого перекладу Шекспірових творів вийшла б більша користь для України, як із десять рочників наповнених більше роботою ножиць, як науково-критичного розуму”.

Професор Пулюй пише науково-популярні праці: “Про радіометер або світляний млинок”, “Непропаша сила”, “Нові і перемінні звїзди”. Їх можна прочитати у “Збірнику праць Івана Пулюя”, виданому у Києві в 1996 р.

Професор Пулюй переконаний, що “Популярну науку і освіту можна нести між широкі маси народу тільки живою рідною мовою, а не чужою”. Тому радить засновникові і першому голові нового товариства, яке згодом, усупереч пораді Івана Пулюя, назвуть “Український всенародний університет ім. Петра Могили” (1908 р.), О. Колесі “вичеркнуті з статутів уступ” Виїмково може товариство публікувати видавництва і упоряджувати виклади иншою мовою. І далі. “...Лінгвістерія і мертвечина, якою Русини запаморочували собі голови, наробила багацько шкоди народній просвіті. Треба вже раз покинути чужі мови, а взятись добре до науки своєї”. Він радить назвати нове товариство так: “Товариство для популярних (всенародних) наук” і пише: “Нове товариство має розширювати науки, яких Петро Могила не міг знати. ...Се поважний старий Завіт. Для нового вина треба нових міхів”.

У грудні 1901 р. віділ НТШ запросив Івана Пулюя взяти участь у “депутації”, котра має передати міністрові “меморіал в справі засновання русько-українського університета у Львові”. Професор Пулюй з радістю прийняв це запрошення і довгих 16 років, наче той дзвін на вічевому майдані, нагадував у Галичині та Відні про невирішену проблему русинів: дати українському народові університет у Львові! “Не дожидати нам Русинам свого університета а - **добиватись!**”, - пише він у листі до Ю. Романчука. У наступному листі, писаному через кілька днів, він дає перелік кафедр і подає прізвища викладацького складу. Не забуває написати своє та Івана Горбачевського. В іншому листі читаємо: “Не доставатиме в нас фахових людей, то ми обсадимо кафедри чехами, поляками а навіть і москалями, коли вони вмітнуть і обов'язуться на нашій мові викладати, і добре знатимуть науку”. ...І далі, “Тільки **свій** університет може спасти Русинів з теперішньої неволі і від православно-московської і езуїцько-польської погібелі. Тепер часи не ті, як колись були. Не спасе вже нашого народу темнота його від змосковщення в Росії і спольщення в Галичині. Тепер вже стоїть перед цілим руським народом питання: Бути чи не бути?. Перед таким питанням повинні Русини в Галичині і на Україні принести таку **остатню жертву, на яку їх тільки стане**, пам'ятаючи добре що без жертв і праці ще ніколи не було і ніколи не буде здобутків на світі”. Ці слова писав Іван Пулюй 1-го квітня 1902 року. Пам'ятаймо їх!

Ольга ЗБОЖНА.

